

– усі спеціальні хімічні речовини та пристрої з лампами для їх освітлення, які можуть використовуватися уповноваженими підрозділами для документування фактів одержання (давання) неправомірної вигоди (інших корупційних кримінальних правопорушень), повинні відповідати певним стандартам якості, прописаних у відомчих нормативних актах МВС України, інших уповноважених суб'єктів протидії корупції;

– під час виготовлення спеціальних хімічних речовин спеціалізованим лабораторіям (виконавцям), необхідно враховувати при розгляді замовлень, побажання уповноважених підрозділів (замовників) щодо зміни виду, об'єму, чи складу препаратів для помітки. В багатьох випадках це залежить від особливостей предмета злочину (предмет має великий розмір, чи може бути пошкоджений при нанесенні на нього певних хімічних речовин тощо), що буде маркіруватися за оперативно-розшукової ситуації, яка склалася під час документування даного виду правопорушення.

Список використаних джерел

1. Бортун М. Проблеми регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичні новини України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/osoblyvosti-zastosuvannya-polozhen-st-273-kpk-ukrayiny-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya/>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар/ Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А.В. Савченка, К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064;

4. Офіційний веб-сайт лабораторії прикладної хімії. URL: <http://cobra.net.ua/about.html>.

5. Статистика Офісу Генерального прокурора України щодо стану протидії корупції в Україні: URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.

Усатий Григорій Олександрович,

керівник відділу координації, моніторингу та оцінки ефективності реалізації державної антикорупційної політики Національного агентства з питань запобігання корупції, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ СХЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИЇЗДОМ З УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Начальник Управління боротьби з транскордонною злочинністю Адміністрації ДПСУ Юрій Ковальчук (9.11.2023) у одному з своїх інтерв'ю зазначив: що «найбільш розповсюдженою схемою

незаконного виїзду за кордон стало внесення даних в систему Укртрансбезпеки «Шлях». Ми провели відповідний аналіз тих ліцензіатів, які здійснюють таку діяльність, і побачили системні порушення стосовно того, що особи, які працевлаштовані на ту чи іншу фірму, виїжджають і не повертаються в Україну. З початку повномасштабного вторгнення розпочато 607 кримінальних проваджень стосовно таких ліцензіатів. 50 проваджень минулого року, а решта – у цьому році... Провівши аналіз, ми встановили понад 2,5 тис. ліцензіатів системи «Шлях», які допустили такі правопорушення. Ця інформація була врахована, і 122 суб'єктам підприємницької діяльності було припинено доступ до системи «Шлях». Наразі вони не мають змоги здійснювати міжнародні перевезення». З початку року прикордонники виявили майже 8 800 осіб, яких було незаконно внесено у систему «Шлях».

Судово-слідча практика переконує, що правоохоронні органи реагуючи на подібні факти, найчастіше відкривають кримінальне провадження за ст. 332 КК України. Юридичною підставою настання кримінальної відповідальності є наявність у суспільно-небезпечному діянні особи ознак кримінального правопорушення, що передбаченні відповідною частиною статті 332 КК України, а саме дії особи, що полягають у забезпеченні перетинання іншими особами державного кордону України з порушенням норм права (наприклад, перевезення іншої особи власним автотранспортом без відповідних документів або за документами, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади).

Враховуючи те, що науково-практичні коментарі та наукові публікації до статті 332 КК України певною мірою розкривають юридичний склад злочину, ми лише зазначимо, що вони мають переважно науково-теоретичне спрямування і зосередженні на застарілій проблематиці, коли зазначена кримінально-правова норма призначалася, насамперед, для боротьби з незаконними міграційними потоками у довоєнний час і зовсім не передбачалося відносити до способу вчинення злочину надання порад за діючим законодавством та реєстрацію в правовій площині осіб, які переправляються за кордон благодійними фондами тощо.

Питання доцільності обмеження можливості залишати територію України громадянами України, які підлягають призову на військову службу під час мобілізації або можуть бути залучені в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт постало з початком широкомасштабної військової російської агресії.

У той же час, правоохоронні органи за відсутності узагальненої судової практики, намагаються захистити інтереси держави та зупинити, у деяких випадках незаконний, виїзд чоловіків призовного віку та військовозобов'язаних за кордон, без належних правових механізмів протидії незаконному перетинанню державного кордону, шляхом застосування кримінально-правової норми передбаченою статтею 332 КК України до членів благодійних фондів та

волонтерських організацій, які вимушені у своїй роботі постійно набирати штат перевізників благодійної (гуманітарної) допомоги через державний кордон України, частина з яких, зловживаючи довірою цих організацій не повертається до України, привласнюючи фінансові та матеріальні ресурси благодійних фондів та волонтерських організацій, що у свою чергу змушує такі фонди та організації шукати шляхи фінансового стримування не повернення перевізників із-за кордону.

Зазначимо, що у будь-якій з форм злочину, що передбачені статтею 332 КК України законодавцем окремо не виділяється, так само і серед науковців не розглядається та не вивчено питання щодо протиправності (недостовірності) надання інформації особою або щодо особи, якій благодійним фондом або волонтерською організацією планується відрядження за кордон з метою перевезення благодійної (гуманітарної допомоги) або роз'яснення майбутнім перевізникам законних підстав перетину державного кордону України.

Зокрема, порядок виїзду за кордон регулюються Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 57 (із змінами внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 69 «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України»).

Відповідно до цих нормативних актів, заяви щодо виїзду за кордон через інформаційну систему «Шлях» розглядають лише дві категорії органів-суб'єктів, а саме Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури (далі – Міністерство) та обласні військові адміністрації.

Встановлені зразки документів та вимоги щодо заяви про прийняття рішення щодо виїзду за межі України військовозобов'язаних водіїв та обґрунтування щодо обсягів вантажів та кількості транспортних засобів, необхідних для їх перевезення тощо.

При цьому, для запобігання можливості зловживань при поданні документів, заяву та додатки до неї рекомендовано подавати виключно юридичними особами у електронній формі з накладанням кваліфікованого електронного підпису (КЕП) заявника, а саму заяву в електронній формі рекомендується надсилати у форматі PDF з можливістю копіювання на електронну адресу Міністерства.

Між тим, остаточне рішення щодо перетинання державного кордону приймається представниками Державної прикордонної служби України за результатами вивчення всіх документів та з'ясування усіх обставин та фактів.

Отже, враховуючи нормативно визначений порядок (алгоритм) подання відповідних документів особами «причетними», на думку правоохоронців, до вчинення злочину передбаченого статтею 332 КК України, можна констатувати відсутність у її диспозиції такої ознаки злочину, як недостовірність подання інформації з метою перенаправлення осіб через державний кордон, як і будь-яких інших ознак злочину у діях учасників цих подій у частині «сприяння» переправленню осіб через державний кордон за інформаційною

системою «Шлях». (тут мається на увазі що за системою Шлях перетин кордону здійснюється у правовому полі)

Отже, таким чином прослідковується певна невідповідність кримінально-правової заборони (та подальше кримінальне переслідування осіб за статтею 332 КК України) у частині «легального» переправлення та перетинання державного кордону України за інформаційною системою «Шлях».

Можливо зазначити і щодо сумніву у частині «прямої» заборони на виїзд за кордон чоловіків призовного віку та військовозобов'язаних. Безпосередньо така заборона повинна базуватися на нормах Конституції України і знайти своє втілення шляхом внесення змін щодо встановлення обмеження права вільно залишати територію України безпосередньо в Указі Президента України, яким було введено воєнний стан.

Саме на цьому наголошувало Національне агентство з питань запобігання корупції у своєму листі до Президента України від 25.10.2022 № 22-03/22315-22 «Про подолання корупційних схем та ризиків, пов'язаних з виїздом з України в умовах воєнного стану».

У Аналітичному звіті Національного агентства з питань запобігання корупції також визначено, що жодний чинний на сьогодні Указ Президента України та закон України не є правовим джерелом обмеження права чоловіків – громадян України у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України.

Таке обмеження, а також винятки із нього слід вважати такими, що запроваджені у неправовий спосіб з порушеннями Конституції України та законів України на рівні листів Адміністрації Держприкордонслужби, інформаційних повідомлень, розміщених на її офіційному вебсайті, та постанов Кабінету Міністрів України.

Так, обмеження встановлене у неправовий спосіб призводить до значних негативних соціально-економічних та правових наслідків, нерівності громадян України перед законом, є джерелом корупційних ризиків, а також незаконних практик та схем, спрямованих на пошук шляхів «обходу» цього обмеження.

Порушення Україною вищезазначених положень приведе до звернень постраждалих осіб до Європейського суду з прав людини та зниження іміджу України, як держави, яка дотримується принципу верховенства права.

Таким чином, в діях осіб, які сприяють внесенню волонтера до інформаційної системи «Шлях» не вбачається ознак об'єктивної сторони складу злочину притаманних статті 332 КК України за умови, що дії пов'язані із волонтерською або благодійною діяльністю не є фіктивними (бо інакше це потребуватиме окремої кримінально-правової кваліфікації).

Додатковим обґрунтуванням вищезазначеного є те, що у 2022 році за реєстраційним № 7155 народним депутатом України С. Штепою підготовлено проект Закону України «Про внесення змін до статті 332 КК України (щодо підвищення відповідальності за

незаконне переправлення осіб через державний кордон України під час дії правового режиму воєнного стану)» у якому саме акцентувалася увага на необхідності встановлення кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України, організацію незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями або сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод, вчинені «відносно громадян України чоловічої статі від 18 до 60 років під час дії правового режиму воєнного стану.

Проте, законопроект було відхилено з огляду на те, що відповідних змін потребує саме Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України». Наприклад, серед підстав для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України доцільно чітко зазначити відповідну підставу для такого обмеження та перелік осіб, на яких поширюватиметься таке обмеження. В іншому випадку, прийняття запропонованих проектом кримінально-правових приписів не матиме під собою належної правової основи.

Адже норми, якими встановлюється кримінальна відповідальність за відповідні діяння, є бланкетними (вторинними відносно відповідних норм регулятивного законодавства).

При кваліфікації дій особи за чинної редакції кримінально-правової норми, потрібно в кожному випадку встановлювати не лише форму та ступінь вини особи, яка переправляє інших осіб, а і співвідношення його діянь намірам та бажанням особи, яку переправляють. Вищезазначене слід враховувати при кваліфікації дій не лише переправника, а і особи, яку переправляють (оскільки остання може виступати у якості «провокатора» злочину).

Також слід зазначити, що досліджувана правова норма, а саме диспозиція ст. 332 КК України має бути максимально чітко сформульована законодавцем, щоб унеможливити її неоднозначне тлумачення та подальше неправильне застосування представниками правоохоронних органів.

Проаналізувавши статтю 332 Кримінального кодексу України (далі КК України). Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (в редакції Закону № 3186-VI від 05.04.2011; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1019-VIII від 18.02.2016) та низку законодавчих актів, якими регулюються суспільні відносини кримінально-правового характеру зазначеної статті звертаємо увагу на суттєві недоліки кримінально правової норми при здійсненні кваліфікації незаконного переправлення осіб через державний кордон України за ознакою «усуненням перешкод», «наданням порад» через сприяння внесенні фігурантів (в особі волонтера благодійної організації) до інформаційної системи «Шлях».

Узагальнений висновок: враховуючи вищезазначене, констатуємо недостатню обґрунтованість та колізійність нормативно-правових підстав кримінально-правової кваліфікації за ст. 332 КК

України (зокрема, у випадку сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон України шляхом зарахування волонтерів до благодійних організацій та їх подальшої реєстрації в інформаційній системі «Шлях»).

Філіпов Юрій Євгенович,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ;

Семенюк Оксана Анатоліївна,

аспірант кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ВЧИНЕНОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З початком повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію України відповідно до Закону від 03.03.2022 № 2117-IX [1] суттєво посилено покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 Кримінального кодексу (КК) України. А саме за частиною першою – передбачено як один із видів покарання позбавлення волі на строк до чотирьох років; ч. 2 – позбавлення волі на строк до п'яти років; ч. 3 – на строк від трьох до восьми років. Ця норма КК України доповнена новою частиною четвертою, у якій зазначено про дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану (основне покарання – позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років); а частину п'яту ст. 191 викладено у такій редакції: «дії, передбачені частинами першою, другою, третьою або четвертою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою» (основне покарання – позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років) [2].

Не дивлячись на такі посилені заходи кримінально-правового впливу, в Україні продовжує зростати кількість вчинених кримінальних правопорушень за ст. 191 КК.

Зокрема, лише за перші 10 місяців 2023 року обліковано 8264 факти привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (з них повідомлено про підозру – 3729 (45,1 %), а скеровано до суду – 2567 (31,1 %). Хоча за цей же період у 2022 році відповідні показники такі: обліковано кримінальних